

1. İstəklərin işığında

Qarabağ müharibəsinin bədii salnaməsinin yazılmasında Ulduz Qasımın xidmətləri böyükdür. Uzun illərdən bəri Moskvada yaşasa da, bir an da olsun, Azərbaycanın mənəvi mühitindən kənardə olmamış, vətənin ağrı-acılarını varlığını yaşamışdır. Görünür, insanları rühən bağlı olduqları yerdən məsafələr, təcridlər, könüllü-könülsüz müharibələr ayıra bilmir.

Əslində Azərbaycan xalqı 90-cı illərin əvvəllərindən başlayan işğala qarşı öz mübarizəsini bir an da olsun dayandırmamış, erməni vandallarının apardığı genosid siyasətinə qarşı müqavimət göstərmiş, hədsiz təhdidlər qarşısında öz yurd-yuvalarından didərgin olsalar da, insanlıq mənəvi mübarizələrini davam etdirmiş, öz gücünü toparlamağa çalışmış və nəhayət, doğma yerləri düşməndən azad etmək üçün fursət gözləmişlər. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan 44 günlük müharibənin gərgin məqamlarında bir çox həqiqətlərin üstünü açdı. O, açıq şəkildə dedi ki, mən nəyi nə vaxt etməyin yerini, məqamını bilirdim. Əlbəttə, Ali Baş Komandan bu sözləri ilə xalqa çatdırırdı ki, düşmənin son söz deməyin vaxtı indi çatıb.

44 günlük müharibə Azərbaycan xalqının əzminin, iradəsinin nəyə qadir olduğunu göstərdiyi kimi Azərbaycan ordusunun da düşmənlə açıq savaşa çıxan gücünü nümayiş etdirdi. Bütün bunları, Şübhəsiz, doğulub-böyüdüyü, gənlik çağlarına qədər yaşadığı ölkənin taleyini izləyən Ulduz Qasım da yaxşı bilirdi. Ona görə də o, "Xocalı şikəstəsi", "Solmayan Nərgiz", "Qarabağda qiyamət" kimi romanlarının əsas motivi kimi işğalın mahiyyətini açmağa çalışmış, xüsusilə "Qarabağda qiyamət" romanında xalqın öz torpaqları uğrunda savaşa qalxan ordunun yanında olmasını demək olar ki, bütün təfərrüatları ilə verməyə çalışmışdır.

"Xocalı şikəstəsi" əsərinin dünyanı heyərdə qoyan erməni vəhşiliyini ifadə edən səhifələrin qan donduran bir əhvala oxuyuruq. Şübhəsiz, Ulduz Qasımın özü də bu əsəri yaradarkən ayrı-ayrı səhifələrin ağrı-acısını varlığında nəinki Azərbaycanın, ehtə hət də dünyanın ən acı həqiqətləri kimi dərk etmişdir.

Ulduz Qasım bundan sonra nə yazacaq, nə yaradacaq - bu haqda bəri başdan fikirlər yürütmək çətin olsa da, onun xalqımızın tarixi ilə birgə addımlamasını tarixin səhifələrini həyatdan yaddaşına köçürməsi, yaddaşından yazıya gətirməsi bizə belə bir inamı tələq edir ki, o artıq işğaldan azad olunmuş torpaqlar haqqında nikbin nəğmələr oxuyan gənc qurucuların Qarabağı dirçəldən, Qarabağı həyata qaytaran, böyük işlərdən bəhs edən əsərlər yazmağa davam edəcək. Bəlkə də o artıq həyata qayıdan Qarabağ dastanını yazmağa başlayıb.

Amma hələ ki, biz onun daha bir əsəri haqqında qısa da olsa, məlumat verməyi özümlə borc bilirik. Bu, 2020-ci ildə nəşr olunan "Ağ göyərçinlər" romanıdır. Kitab "Elm və təhsil" nəşriyyat-poliqrafıya müəssisəsində işıqlığa çıxıb. Romanın annotasiyasında oxuyuruq: "Moskvada yaşayan yazıçısı jurnalisti Ulduz Qasımın Qarabağ faciəsi silsiləsindən oxuculara təqdim etdiyi növbəti kitabını - "Ağ göyərçinlər" romanını ideya və məzmun baxımından zamanı qabaqlayan əsər də adlandırmaq olar.

Bu faciəvi süjetli hekayətin balaca ikən Şuşadan güllə-mərmə yağışı altında çıxmış qəhrəmanını Yusifin müqəddəs Məkkədə - ulu yarananın dərgahında müharibənin tezliklə bitməsi, həmyerli-

lərinin doğma şəhərinə qayıtması diləyi müəllifin əsərə nöqtə qoymasından cəmi 3 ay sonra gerçəkləşdi. Əsərdə müharibənin uşaqların qəlbində açdığı yaralar, məcburi köçkün həyatının acı səhənləri, soydaşlarımızın öz yurd-yuvalarına dönmək arzusunun qarşısalmazlığı təsirli bir dillə qələmə alınıb". Bu əsərdə erməni vəhşiliyinin qurbanı olan uşaqların yaşadığı iztirabların çox acı yolunu müşahidə edirik.

İnsan nə vaxt tanrıya üz tutur? Allaha yalvarır? Demək olar ki, əsasən insan özünü həyatın gətirdiyi haqsızlıqlar qarşısında gücsüz biləndə, haqqını qorumağa gücü çatmayanda ilahi ələmə üz tutur. "Ağ göyərçinlər" romanının qəhrəmanı da sonsuz haqsızlıqlardan hədsiz əzab-əziyyətlər çəkmiş minlərlə uşağdan biridir. O, hər axşam yatıb sabah oyanacağı zamanda bütün bu haqsızlıqlara son qoyulacağını arzular. Günlər ötür, ancaq bu arzular həqiqət olmur. Onun atasını da aparən müharibənin bitməsinə nə qədər arzulasa da, bunun sonunu görmür. Məhz bu səbəbdən bir yeniyetmə üçün çıxış yolu yalnız Allaha üz tutmaq olur.

Kitabın redaktoru, əməkdar jurnalisti Tahir Aydınoglu romana yazdığı "Ağ göyərçinlər" in tanrıya yetişən diləyi" adlı "ön söz"ündə Ulduz Qasımın müharibənin tezliklə qurtaracağı haqqında öncəgörmə düşüncələrinə istinad edə-

mündən, torpaq uğrunda canından keçməyə hazır olmasında və ədalətin gec-tez üstün gəlməsi barədə tanrı nizamına mütləq inamından qaynaqlanan möcüzədir. Yazıçının öncəgörməsi də bu inamdan doğan bədi nurlanmadır". Demək, Tahir Aydınoglu öncəgörmə mahiyyəti ilə silahlanmış yazıçının düşüncə gücün işi salır. Səbəbi də budur ki, özünün qeyd etdiyi kimi, yazıçı hər bir Azərbaycan vətəndaşının inamına şərikdir. Demək, yazıçı bütün varlığı ilə inanıb ki, onun güvəndiyi xalq Şuşanı azad edəcək.

Hər kəsə məlumdur ki, Şuşa təbii imkanlarına görə alınmaz qala hesab olunur. Elə indi də belədir. Əgər Şuşa ümumi razılıq yolu ilə düşməndən azad olunsaydı, Azərbaycan ordusunun qəhrəmanlığının əfsanə qüdrətini indiki kimi vəsf edə bilməzdi.

İş burasıdır ki, torpaq sahibi haqqın, həqiqətin özü qədər güclüdür. Azərbaycan ordusu da məhz doğma torpağın özündən güc alırdı. Əlbəttə, Ali Baş Komandanın fəhmi, bəşəriyyətə hərbi təyinatları, döyüşə birbaşa özünün rəhbərlik etməsi göstərdi ki, Azərbaycan xalqı komandanın tutmuş siravi əsgərə qədər hərbiçidir, hərbin bütün sirlərinə vafiqdir. Və belə bir düşüncənin sahibi olan ordu üçün keçilməz Şuşa sədlərini aşmaq çətin olmayacaq.

VIII. "AĞ GÖYƏRÇİNLƏR" AYDINLIĞA DOĞRU

rək yazır: "Uzun illərdən bəri Rusiyanın paytaxtı Moskva şəhərində yaşayan soydaşlarımız - Ulduz Qasımın sonuncu əsəri olan "Ağ göyərçinlər" romanını çapa hazırladığımız günlər həm müəllif, həm də mənim üçün nadir bir təsadüfün sevinci ilə əlamətdar oldu. Düşündüm ki, görəsən, söz adamının yaxınlaşan tarixi hadisəni qabaqcadan duyub-görməsi və zamanında qələmə alması çoxmu olub? Bizim günlərdə isə Ulduz xanımın bu əsəri bədii müjdəsi ilə zamanı qabaqladı". Tahir Aydınoglu Ulduz Qasımın fəhmi, yaradıcılıq düşüncəsinin zamanı qabaqlayan təəssüratını təqdir etməkdə haqlıdır. Ancaq dünya, eləcə də Azərbaycan ədəbiyyatında sənət öncəgörməsi az-az təsadüflərdən olsa da, hər halda var. Hələ 70-ci illərdə şair Sərdar Əsədinin "Şuşada Şüştər" seirler silsiləsində sanki Şuşanı gözləyən belənin zaman-zaman bu səhərə yaxınlaşması haqqında acı xəbərlər var. Yaxud Çingiz Aytmatovun "Əsrə bərabər gün", Yusif Səmədoğlunun "Qat gün" romanlarında mövcud rejimin çöküşü haqqında məsajları duymamaq mümkün deyil. Hər halda yazıçı ona görə yazırdı ki, onun düşüncəsi zamanı qabaqlayıb və gələcək həqiqətlər haqqında insanları məlumatlandırır.

Bütün hallarda Tahir Aydınoglunun səmimiyyətlə yazdığı qeydlərdə yazıçı öncəgörməsinin təqdir olunması təbiidir. O, təkcə "Ağ göyərçinlər" haqqında yox, Ulduz Qasımın Qarabağla nəfəs alan yaradıcılıq təbiətindən bəhs edərək yazır: "İndiki halda mən "Ağ göyərçinlər" in timsalında ədəbiyyatda nadir təsadüf olunan sənətkar uzaqgörənliyinin şahidiyəm. Belə bir sənət faktının çağdaş həyat gerçəyi ilə üst-üstə düşməsi möcüzəsini görüb-yaşayan ilk oxucu kimi müəllifin yaradıcılıq uğurunun sevincindən mənə də pay düşdü. Qoy oxucular da bu möcüzəli təsadüfə biganə qalmasınlar və mənim düşüncələrimə şəriksinlər. Şuşanın inanılmaz görünən xilas ulu yarananın xalqımızın çəkdiyi müsibətlərə düzü-

ləri, doğulmuş insanların nə yaşadığıları içimi didib-dağırdı indiye kimi". Göründüyü kimi, burada hələ uşaq yaşlarından Şuşanı tərk edən gəncin çox acı düşüncələri verilib. Əlbəttə, zaman keçəcək, həyat tamam başqa motivlər üzərində yaşarlığını davam edəcək. İnsanlar keçmişə nəzər saldıqca nəyin doğru, nəyin yalan olduğunu yeterincə dərk edəcəklər. Əlbəttə, insanlar həqiqəti dərk etdikcə daha güclü olur. Gələcək haqqında daha doğru, düzgün mülahizələr yürüdürlər.

Ümumiyyətlə, Ulduz Qasımın yaradıcılıq müstəvisində iki böyük güvvə üz-üzə gəlir. Bu güvvələrdən biri insanlığın yaratdığı ən üstün dəyərləri inadla məhv etməyə cəhd edir. Bu güvvə insanların inamını, ümidini qırır. Yaşamaq ixtiyarının onun əlində olduğunu dikte etməyə çalışır. Şübhəsiz, Ulduz Qasımın Qarabağ mövzusunda yazılmış əsərlərində böyük güc kimi özünü təqdim edən iddianın şer obrazını bütün aydınlığı ilə görürük. Onlar insan haqlarını, hüquqlarını əldə bəyraq edərək ikili standartlarla bu gün də iddialarında əl çəkmək istəmirlər. Əslində isə dünyanın haqqı, ədaləti qoruyan güc mərkəzləri birləşərək bu şəri ittiham etməyə kifayət qədər əsas tapa bilərlər. 100 illər boyu qurulan Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl kimi şəhərlərin yerlə-yeksan edilməsi, tarixi abidələrin izinin itiril-

erməni faşistləri Şuşanı almaqları ilə həmişə öyünürdülər. Hətta bizim tarixən Şuşanı alınmaz qala hesab etməyimiz də istehza edirdilər. Ancaq onlar unudurlar ki, o dövrdə bir başıpozuqluq vardı. Xalq toparlana bilmirdi. Ordu və xalq lider istəyirdi. Və belə bir lider hələ ki, meydana yox idi. Bu mənada Şuşanı müdafiəsiləyi sayəsində zəbt etmiş düşmənin qürrələnməsi üçün heç bir əsas yoxdu. Amma təpədən-dırnağa qədər silahlanaraq Şuşanı əldə saxlamağa çalışan düşməni diz çökürsək qalanı azad etməli... bu Azərbaycan ordusunun gücü demək idi.

Tahir Aydınoglu roman üzərində düşüncələrini ümumiləşdirərək sözüne davam edir: "İzaholunmaz möcüzə ondadır ki, Ulduz xanım bu əsərini Qarabağın qızıl tacı Şuşanın işğaldan azad edildiyi xoşbəxt gündən bir neçə ay əvvəl bitirib. Lakin müəllif öz hekayətinə bədii təxəyyülinin aydınlığı və diqqətçəkən bir uzaqgörənliklə sonsuz sevgilərinin ünvanı olan bu şəhərin 28 illik əsarətdən xilas edilməsi ilə başlayıb". Çox sərrast, aydın düşüncələrdir. Şübhəsiz, bu qeydləri yazan publisist Tahir Aydınoglu müəllifin can yangısı ilə qələmə aldığı əsərdən də müəyyən parçaları istinad edir. Qəhrəmanın düşüncələrinin timsalında sanki Ulduz Qasımın həzin nəğmə kimi səslənən pıçıldılarını oxuculara çatdırır: "Əşidəndə ki, ordumuz torpaqlarımızı azad etməyə, düşməndən təmizləməyə başlayıb, elə bil, yendeni dünyaya gəldim. Sanki qışın qarlı-saxtali günündə yaz günəşi doğdu pəncərəmdən. Çiçəklər açdı, ağaclar yağıl cən geysin, güllü-güllüstanə döndü hər tərəf. Elə bil, bağlı, qaralıq bir zindandaydım - işıq düşdü içəri... Sanki möcüzə baş verdi, 30 ilə yaxın məni diri-gözlü öldürən bir xəstəliyə şafa tapıldı ki bir andaca. Sən demə, insana Vətən torpağından savayı, dərman yoxmuş bu dünyada. Və qəlbimə sızan bu işıq içimdəki acı xatirələri çözməyə başladı... Şuşadan yola düşdüyümüzü həmin an nöqtəsinə, vergülünə qədər xatırlımdı. Ən çox da uşaqların, körpələrin çəkdi-

məsi, dini ayrışkıllıq müstəvisində nifrəti aşkarlayan əməlləri necə görməmək olar?!

Yəqin ki, hər kəsə məlumdur. Əgər əbədi olaraq şer güvvələr hakim olsaydı, onda həyat indiki sivilizasiya həddinə gəlib çata bilməzdi. Demək, Şer güvvələrin qarşısını çəkən Xeyir gücü də var. U. Qasımın həyat həqiqətlərini bütün əhatəliliyi ilə təqdim edən əsərlərində ikinci möhtəşəm obraz Xeyirdir. Xeyiri təmsil edən güvvələri "Xocalı şikəstəsi" əsərinin ayrı-ayrı səhifələrində bütün möhtəşəmliyi ilə görürük. Yaxud "Solmayan Nərgiz" də yaşanan acılıqların bir gün sona çatacağına inamı tələq edən gücün xeyir olduğunu bütün aydınlığı ilə görürük. Eləcə də, müəyyən zamanlarda güclənən şerin küncə sıxdığı xeyir bir gün ayağa qalxaraq nəyə qədər olduğunu göstərməsi "Qarabağda qiyamət" romanında bütün əzəməti ilə diqqəti cəlb edir.

Əsərin qəhrəmanı bütün düşüncələri boyu əslində xeyiri axtarıb. Sanki onun harada gizləndiyini, niyə bu qədər səbirli olduğunu, nə vaxt ayağa qalxıb gücünü göstərəcəyini bilmək istəyir. O, Şuşadan çıxandan bəri hər yerdə Şərin yaratdığı fəsadların ağrı-acılarını təkcə gözləri ilə görmür, həm də varlığında hiss edir. Aclığın, səfəletin, səhiddiliyin nə demək olduğunu mahiyyətində nəzər Şərin gücünü görür. Ancaq o, son ana qədər inamını itirmir, belə bir həqiqətə tapınıb ki, bir gün Xeyirin üzəri-nə gün düşəcək. Qaranlıqlar dağılacaq və o zaman Şer ədalətli cəzadan yaxa qurtara bilməyəcək. Əslinə qalsa, Ulduz Qasımın da bir yazıçı kimi öz əsərində tələq etdiyi ideya budur ki, əsas insanın inamıdır. Onun inamını hifz etmək Xeyiri ayağa qaldırmaq deməkdir.

Onu da diqqətə çatdırmaq yerinə düşər ki, müharibənin ən nəhaqsız qurbanları sırasında uşaqların taleyi dünyanı düşündürməlidir. Nəhayət, dünya bunları bilməlidir ki, insanlar dünyanın taleyini Şərə etibar edə bilməzlər.